

klesem měny a může za pravidelných okolností dobře prospívati země s ustálenou měnou pokleslou, i když má platební bilanci pasivní. Je arciť nesporno, že je na tom lépe země s měnou pokleslou, má-li tržební a platební bilanci aktivní, jsou pak měnové poměry její jednodušší, ale nezbytnou podmínkou existenci není. Pokleslá měna, je-li ustálena, jejímu hospodářskému rozvoji dokonce nepřekáží.

Slyšíme-li nyní často u nás, že musíme se zřetelem na platební bilanci obmezovati dovoz zbytečných předmětů a podporovati vývoz, jde tu o opatření přechodná a výjimečná, totiž, abychom nezbytný dovoz surovin a potravin z ciziny zaplatili zbožím, poněvadž zlata nemáme a úvěrové poměry jsou neurovnané a obtížné, tedy, aby bylo vůbec čím do ciziny platiti, než se poměry ujasní a ustálí, a pak aby se zboží z ciziny dostalo poměrně levněji, než kdyby se platilo korunovými směnkami a korunovými bankovkami, poněvadž cizina platí ochotně za některé naše vývozní zboží, jehož nutně potřebuje, jako za uhlí, kaolin a j., mnohem vyšší ceny v cizí měně, než kolik odpovídá cenám domácím, přepočteným podle kursu korun na cizí měnu. Nejde tu tedy o opatření pro nápravu měny podnikaná.*)

Účel nápravy měny.

Někteří naši národohospodáři představovali si nápravu měny velmi jednoduše: papírové koruny se prostě odhodí jako bezcenné, dají se natisknouti české franky a začneme užívatí měny francové. Oni spřátelovali se s myšlenkou, že papírové koruny stihne asi též osud jako francouzské assignaty, jež byly nakonec v oběhu úplně odmítány a prohlášeny r. 1797 úplně za bezcenné. Ba mnozí z nich by dokonce takovýto osud bývalým korunám jako pozůstatkům z dob bývalé naší poroby snad i přáli.

Jak se zdá, nerozlišuje se i tu dobře dvojí podstata papírových peněz: že jsou pohledávkami vůči státu, ale zároveň, že mají svoji

*) Je velmi rozšířeno mínění, že za nynější pokleslé měny platíme cizině zboží draho a hlavně i s tohoto hlediska že je tudíž nutno zvýšiti měnnou jednici. Ale pokleslá jednice neplatí ve styku s cizinou o nic méně než při nákupu zboží doma a zboží v cizině kupované není ve skutečnosti dražší a zboží do ciziny prodávané není ve skutečnosti levnější než bývalo. Vždyť tržební styky s cizinou jsou v podstatě směnami naturálními, a zaplatila-li domácí země dovoz milionu kilogramů zboží z ciziny milionem kilogramů zboží vyvezeného, zůstane i za pokleslé měny poměr též, třebaže snad byla cena dovozu i vývozu udána v domácí měně čísly trojnásobnými. A byl-li za dřívějších dob schodek tržební bilance snad 100 mil. K a bude počítán za pokleslé měny za 300 mil. K, nebude potřebí poslati na jeho úhradu o nic více zboží nebo zlata do ciziny než dříve. Podobně má se věc se schodkem platební bilance. Předpokládáme-li, že jsou ceny v mezinárodním styku dány svě-

hodnotu funkční, svoji hodnotu směnnou, jež se vytváří samostatným způsobem. Je jisto, že nikdo z nás, přijímaje papírové peníze, na nárok jimi proti státu založený nemyslí a valně jej necení, přes to že papírové peníze mají nucený oběh a musí se při platech v soukromém oběhu i u veřejných pokladen přijímati. Ale tím, že jsou představitelem obecného nároku na určité množství statku, autonomně oběhem stanoveného, jsou peníze institucí všelidovou, jejíž pohnáhlé hroucení každý z nás bez výjimky cítí na vlastním těle.

Proto pokud papírové peníze sebe menší směnnou hodnotu mají, i ta stojí za to, aby byla zachráněna a dalšímu jejímu poklesu čeleno. Ostatně nejsou u nás nyní obíhající papírové peníze přece ještě na tom tak zle, jako byly svého času assignaty, jež platily ke konci již jen třisetinu rovnoběžných peněz zlatých, a dokud by nebyly zavedeny vedle nynějších korun jiné domácí peníze, nemohl by jich oběh vůbec postrádati.

Ale ještě druhou věc tito přívrženci radikálního převratu měnového ne dost závažně posuzují, totiž, jak přejítí od nynějších znehodnocených peněz k měně nové, plnohodnotné. Není věc již vyřízena prostě tím, řekne-li se, že se zavedou do oběhu papírové české franky. Je především také třeba, pokud není jejich směnná hodnota vytvořena přirozeně, ustálenými cenami všech směňovaných statků, cenu nových peněz uměle zabezpečiti, podepřítí, a je nutno přece jen řešiti známou obtížnou otázku přepočetniho poměru mezi oběma druhy peněz.

Kdyby se zavedly do oběhu vedle dosavadních papírových nostrifikovaných korun nové papírové „české“ franky, aniž by se zajišťovala buď jejich směnitelnost za zlaté peníze doma, anebo držela jejich paritní cena na peněžním trhu mezinárodním, aby je tam bylo možno směniti beze ztrát za peníze cizích zemí s měnou ustálenou, pak nastalo by záhy zmlátivé kolísání ceny papírových franků, vyjadřované v korunách, a důsledek jeho by byl nový rozvrat v cenách zboží, jež by se stanovily libovolně jinak při placení franky a jinak při placení korunami. Ale i kdyby se podařilo opatřiti výpůjčkou z ciziny potřebné zlato, musili bychom si velmi rozmysliti, máme-li je dáti za nynějších neujasněných tovým trhem a nemá na ně jednotlivá země vlivu, pokud ovšem nejde o zboží povahy monopolní, pak může pro některou zemi nastati v těchto poměrech nepříznivý přesun, vyrábě-li za nových poměrů vyvážené zboží ve skutečnosti dražší než dříve, to jest, nepracuje-li se zřetelem na spotřebované suroviny, na práci i na zařízení provozovací dosti intenzivně a hospodárně, takže dodává do ciziny za totéž množství zboží nyní mnohem více vlastních spotřebovaných hodnot než dříve, a její ryzí zisk je o to menší. Toto snížení výrobních nákladů nesmí se však díti na úkor živobytí úrovně dělnictva, tedy snižováním reálné mzdy — spíše naopak musí tu býti zabezpečen normální vzestup a vývoj — nebo vyděračným, stržnickým plněním přírodních bohatství a výrobních zařízení.

poměrů do volného oběhu, anebo uvolnit je i jen v nutných případech pro platby do ciziny, aby se udržoval kurs českých franků na paritě. Záleží totiž na tom, má-li se zlato v oběhu udržeti, aby byla přesně vystižena, zachycena kupní síla či cena dosavadních korun na domácím trhu a byla správně převedena na franky a dána tím i jejich kupní síla proti cizím měnám ostatních států a proti zlatu.

Opakuji tu znovu, na co jsem hned zprvu v nynějších diskusích o úpravě měny a od té doby několikrát již poukázal, že je dnes naprosto nemožno vystihnouti kupní sílu koruny z cen statků na domácím trhu, poněvadž ceny ty jsou úplně libovolně určovány. Také kurs korun na peněžních trzích není vytvořen normálně; není totiž založen na pravidelné, přirozeném poměrům našich styků tržebních, úvěrových a kapitálových s cizinou odpovídající nabídce a poptávce po valutách, nýbrž je vytvořen zcela náhodně, hlavně trhem pod rukou, téměř obchodem podloudným. Ale nejen to, také v ostatních zemích evropských, zvláště ve Francii, jsou ceny zboží rozhárané, nepoměrně vysoké a vytvářejí se naprosto lokálně, bez spojitosti s trhem světovým. Nemůže proto býti ani řeči o tom, že by poměr měn jednotlivých zemí byl správným přepočítaním součinitelem poměru těchto cen, a chybí proto zároveň reálná záruka, že bude lze za peníze koupiti v té neb oné zemi příslušné množství jiných věcných statků kursu peněz odpovídající, kdyžž zlato není nikde ve volném obchodě.

Nejnázornějším dokladem, jak neurovnané jsou poměry měnové a jak působí na ně různé vlivy vedlejší, bylo přeplicení cizích peněz u nás; platily se za ně ceny čtyř- až pětinašobné, tedy odpočítávaly se koruny s disažiem 300 až 400%, ač v neutrálních zemích měly koruny do nedávna disažie jen 200%. Nebylo by tudíž možno užítí ani kursu korun proti zlatu při nahrazování papírových korun dosavadních penězi novými, kterýžto způsob za pravidelnějších dob je nejjednodušší a poměrně ještě nejsprávnější.

Leč také v základních názorech o tom, co je náprava měny a co je jejím účelem, nezdá se býti jasno. Mnozí se domnívají, že náprava měny záleží v prostém zavedení měny nové, nejlépe frankové, a cesta k tomu že je jediná: snížení přiměřeně nominale dosavadních papírových peněz a složení tyto zlomky bývalých korun v jednici novou, ve frank. V kterém poměru by se mělo toto snížení provéstí, o tom se mínění rozcházela. Přivrženci radikálnějšího směru snad by se nerozpakovali jíti až na desetinu, jiní se domnívali, že by již i polovina stačila. Měří se tu tedy hodně hrubým loktem a pracuje se velmi povrchně.

Ovšem, takováto formální devalvace papírových peněz dá se provéstí v kterémkoli libovolném poměru, a podobně mohou se vydati nové papírové peníze, zlatem nepodložené, za zlato nesměnitelné, v kterémkoli jiném poměru domněle zbylých zlomků

bývalých peněz, a může se přejít k jakékoli nové jednici měnné. Mohl by si tudíž někdo vzpomenouti, že nynější papírové koruny sníží podle jména na pětinu, že se budou tedy počítati za dvacet dosavadních haléřů, místo správnějšího snad poměru dvacetipětí nebo třiceti haléřů, i že bude zavedena nová jednice měnná, rovnající se pěti znehodnoceným dosavadním korunám. Ale je otázkou, dosáhne-li se tím vůbec nějakého praktického účelu?

Ceny bude arcit' nutno přepočítávati na novou měnu. Ale neodpovídalo-li by snížení nominální koruny skutečnému znehodnocení její kupní síly, jako v daném příkladě předpokládáme, nebudou ceny, v nových jednicích udávané, pětinou dosavadních cen, nýbrž budou vyjádřeny čísly poměrně většími. Měly by tedy nové jednice měnné proti korunám vlastně disažio, a takováto náprava měny nedokázala ničeho jiného, než že by nastal nový rozvrat cenový a nová nejistota. Ba není vyloučeno, že při takovýchto libovolných postupech nápravy měny ceny zboží se drží i při placení novými papírovými penězi v celku na bývalé úrovni a zhorší se jen ještě disažio papírových peněz bývalých.

V nejpříznivějším případě budou ceny sice udávány čísly menšími než prve, ale věcného významu tato změna nemá žádného. Ostatně k tomu, aby ceny byly udávány čísly menšími, není ani potřebí měnu zákonně devalvovati; na to stačí prostředek jednodušší: zůstati při dosavadní jednici měnné, ale složit i jejich několik v celek novým názvem označený a vydávati další emise papírových peněz dle těchto ústříhů a pod novým názvem. Tento postup by měl proti předešlému výhodu, že by při něm nebylo potřebí cenami vůbec hýbati.

K čemu je tedy devalvace,*) proč se o ní stále mluvilo? A co je vůbec vlastním účelem nápravy měny? Odpověď zvláště na tuto poslední otázku by vyzněla asi dosti rozpačitě. Pověstně si každý myslí, že nápravou měny se má odstraniti nynější drahota a mají nastati cenové poměry předválečné.

Je pravda, ideálním účelem nápravy měny jest odstraniti drahotu, pokud byla zaviněna převýdajem papírových peněz, ale to nemusí znamenati návrat k cenové úrovni předválečné. Vždyť slyšíme rovněž stesky na drahotu ve Francii a Anglii, kde měna válkou tolik neutrpěla jako u nás, a je proto velmi pravděpodobno, že návrat k bývalým cenám nenastane vůbec nikde. Mimo to ne každá náprava měny odstraňuje skutečně drahotu. Liší se totiž v tomto směru náprava reálná, při níž se směnná hodnota či kupní síla peněz vskutku zvýší a každému držiteli peněz na jejich hodnotě přibude, od nápravy formální, při níž ceny poklesnou jen dle jména, jen číselně, jen proto, že za několik bývalých jednic užívá se jednice nové, nově nazvané, vzniklé složením několika

*) Slova devalvace užívá se i ve smyslu poklesu, samočinného znehodnocení měny, i ve smyslu zákonného snížení měnové jednice.

jednic bývalých. Tento způsob nápravy měny jest právě znám pod názvem *devalvace* a je již z toho patrné, že se význam této nápravy měny velmi přeceňuje, ale také obavy před ní jsou upřílišněny, právě tak jako se přehánějí, jak jsme viděli, účinky a důsledky měny pokleslé (na rozdíl od měny poklesající).

Ale i přímý dosah a vliv nápravy měny skutečné na celkové poměry národohospodářské se nezřídka přeceňuje. Zvýšení směnné hodnoty peněz, jehož tento způsob nápravy měny držitelům peněz a peněžních pohledávek skýtá, je jim zajisté velmi vítáno, ale v některých případech této nápravy měny národní jmění a národohospodářské poměry přes to mnoho nezískají. Je to tenkrát, když stahuje stát papírové peníze z oběhu daní majetkovou nebo přeměnou jich v dílčí dlužní úpisy. Věcného majetku národního kapitálu, který jest podkladem podnikání, tímto způsobem nepřibude; bude jen ta jeho část, jež koluje z ruky do ruky, představována menším množstvím peněžních jednic, méně penězi, a připadá tudíž na každou jednici peněžní větší podíl z něho než dříve, to jest, ceny statků poklesnou. Co však držitelé peněz a peněžních pohledávek tímto způsobem získají, ztrácejí majitelé věcných statků a ztrácejí to ti, kteří platili daň majetkovou, a ztrácí to nepřimo stát, bře-li na sebe platiti úroky z vydaných úpisů, neboť mohl těchto svých příjmů užití jinak.

Hlavní těžisko skutečné nápravy měny vězí jinde, totiž v tom, že přesune a jinak rozdělí jmění a pošine i hodnotu peněžních důchodů.

A právě tento její vliv na rozdělení majetku a důchodů, a to hlavně v době provádění nápravy měny, tedy účinky její v podstatě soukromohospodářské, je třeba míti mnohem více na zřeteli než přímé její účinky národohospodářské. V této věci shoduje se náprava měny skutečná s nápravou formální. Jsou u obou totiž poměry protilehlé vývoji účinků převádaje papírových peněz na měnu; konečný účinek formální nápravy měny, když se ceny a důchody již byly přizpůsobily novým poměrům, znamená v podstatě návrat poměrů pravidelných, kdežto hlavní nesnáze působí doba přechodu, zavinující mnohé soukromohospodářské křivdy, jež vrhají nepřimo i četné stíny na poměry národohospodářské. Jediná skutečná náprava měny samočinná, jež se provede sama ze sebe, bez podnětu a přispění umělého, vyhýbá se těmto nevítaným zjevům poměrně nejmíce. U ní totiž sám rozvoj hospodářského života, zvětšená a zrychlená výroba a tržba, účinky převádaje papírových peněz paralyzují, působíce k tomu, aby oběh aspoň částečně strávil peníze snad nadbytečně vydané. I tu se uvedou ceny v pohyb, ale tak pozvolna a jakýmsi přirozeným postupem, že rušivého jejich vlivu téměř není pozorovati. Je tudíž třeba, abychom si byli jasně vědomi tohoto stavu věci a nečekali od záměrných náprav měny nijakých účinků přepjatých a uvažovali naopak také s druhé strany, že nápravy měny znamenají zároveň

nové pohyby cen a nové přizpůsobování se důchodů, tedy nový rozvrat, kterým se mají sice odstraniti křivdy druhdy poklesem měny vyvolané, ale jehož sanační a nápravný účinek je poměrně dosti pochybný, poněvadž dávno již jsou držitelé peněz a pohledávek a namnoze i věcných statků i poživatelé důchodů jiné osoby než byly v dobách tehdejších, anebo žijí aspoň v jiných poměrech, přizpůsobených novým okolnostem, s nimiž se již spřátelili a dávno již po případě nutná obranná opatření podnikli. A je jistě tím choulostivější uváděti všechny tyto poměry v nový pohyb umělým nárazem, kdyžte každá záměnná náprava měny musí vycházeti od ustálené nové úrovně měnové, musí prve vyčkati, až se ceny ustálí dle nových poměrů, nemá-li se při ní úplně tápati ve tmách a postupovati jen nazdařbůh.

Správná nová úroveň cenová základem nápravy měny.

Převýdaj papírových peněz zavinil pokles kupní síly peněz a způsobil majitelům peněz a peněžních pohledávek i poživatelům peněžních důchodů z práce i kapitálu veliké škody. Kdyby tyto škody byly stihly všechny příslušníky státu, který v krajní nouzi k výdaji papírových peněz sáhá, poměrně rovnou, spravedlivou měrou, musili bychom se s nimi jakž takž spřáteliti, jakoby šlo o obdobu dávky majetkové. Ale u převýdaje papírových peněz je právě největší nespravedlivostí, že postihuje jednotlivé vrstvy státních občanů velmi nestejně, i že způsobené křivdy nedají se namnoze vůbec již jim nahraditi ani řádnou nápravou měny, v běžném slova smyslu míněno, totiž zlepšením, pozdvižením kupní síly měnné jednice. Spíše naopak, předčasným ostřejším zasáhnutím ve vývoj cenových poměrů, násilným zlepšováním měny, ať již domnělým nebo skutečným, pokud nejsou ceny na novém základě urovnány a aspoň zhruba ustáleny, způsobí se jen nové přesuny, nový pohyb cen, jimiž zase velmi nestejnou měrou jedni utrpí, jiní získají.

Nesmíme se totiž domnívati, že každý úbyt bankovek v oběhu objeví se ihned poměrným a rovnoměrným poklesem cen zboží. Často nemá ani stažení značnějšího množství peněz z oběhu vůbec vlivu na peněžní sílu peněz, poněvadž jakmile jest pocíťován jakýsi pokles množství peněz v oběhu, vyvábí z úkrytu mrtvé zásoby peněz, jež si téměř vždy jednotlivci v dobách nadbytku peněz doma uschovávají, nemluvě ani o ostaních činitelích, kteří mnohou vzestup kupní síly peněz zkřížiti. Mimo to panuje obyčejně za nenormálních poměrů měnových taková obecná nejistota a libovůle v stanovení cen, že musí přijíti již velmi silný náraz se strany peněz, aby naň ceny ztelněji reagovaly.